

Den gamle Drivervej.

Af Husejer *J. Chr. Frederiksen*, Sølvdalhus.

Gamle Veje og gamle afdækkede Bosteder kan gennem Tanken sætte Følelseslivet i Svingning og Bevægelse. Det er, ligesom man i Aanden kan se de henfarne Slægter, som her i Aarhundreder har færdedes — en broget Vrimmel af unge og gamle, rige og fattige i Tidernes uensartede Klædedragter. Med deres simple Hjælpemidler, primitive Forspand af Heste, Stude og Køer, og tunge, klodsede, træakslede Vogne har de slidt alle disse Spor.

Den gamle Vej snor sig med de mange — ja tit utallige — dybe og krogede Hjulspor Side om Side; i vore Dage afbrydes den pludselig af dyrkede Marker for at fortsætte paa disses anden Side, afbrydes igen, fortsættes og saa fremdeles. „Vemodigt forresten, at dvæle og følge de mange Spor gennem Heden, over Engdrag og Vandløb til dyrket Mark, hvor Kulturen fik slettet det skrevne ud i Sand.“

En Levning, ligesom af afhuggede Stykker, er den gamle Drivervej bleven, den Vej, der i gamle Dage gik langs gennem Jylland fra Skive over Hagebro, Snejbjerg, Foldingbro, Højsted, Arrild, Læk til Husum. Stedkendte Folk kan endnu mange Steder finde dens Spor og Forgreninger i Heden og af Fordybninger i dyrket Mark.

At det i gamle Dage var en meget brugt Hovedvej,

kan man alene slutte deraf, at mange andre Veje, hvoraf der endnu findes Rester, peger i samme Retning og har forgrenet sig til Sammenhæng med den; og man kan endda skelne de ældre fra de yngre. At Vejen er meget gammel og enkelte Steder har været indkastet (deraf vel Navnet Vase) og brugt i Aaret 1212, skal et gammelt Sagn senere fortælle om.

Mine Iagttagelser knytter sig navnlig til Strækningen Hovborg—Foldingbro, og særlig til Lindknud, Holsted og Brørup Sogne, hvor endnu Rester af den gamle Vej enkelte Steder er bevaret og den Dag i Dag benyttes.

I ældre Tider gik Vejen paa denne Egn til Dels gennem øde og vildsomme Hedestrækninger, hvor kun Hjejls klagende Skrig og Urhanens Skogren brød Stilheden. Men kom saa de store Drifter af Stude, Faar og Svin, blev der Liv. Drivernes Raab, Piske-smæld, Hundeglam har da lydt om Kap med Studenes Brølen og Faarenes Brægen, og har forplantet sig videre og videre, efter som Flokken skred frem, og vakt Beboerne i nærliggende Gaarde og Huse. Mangen en gammel Morlille har nok listet sig hen ved „æ Tørreklaad“, og talt Drivernes Antal, hvor af til Dels Drifternes Størrelse fremgik, da Forholdet gerne var som 1—7 for mindre Drifter, og som 1—9 for større; hun har lagt Mærke til dette og hint for senere at fortælle det videre; thi det var en Begivenhed af Rang i ensomme Hedeegne, naar Drifterne drog forbi.

Men tillige skulde Beboerne, naar Drifterne kom, værne om den sparsomme Sæd og Græs, som fandtes i Nærheden af Vejen og Bedestederne, at ikke Flokken aad det op; thi Kreaturerne var gerne sultne, og Drivernes tog det ikke saa nøje. Der fortælles mange Historier om, hvorledes man ligefrem sammenrottede

sig, lagde sig i Baghold med store Kæppe og paa givet Signal sprang op og gennempryglede Driverne, om de ikke var paapassende i den Retning. Men hændte det saa, at der var andre, der holdt med Driverne og leverede dem Kæppe, kunde der opstaa store Slagsmaal, hvor der vankede blodige Pander.

Der fortælles blandt andet om en Mand i Lintrup Thomas Karstensen („Tammes Kæsten“), der havde en Eng og store Hedestrækninger paa begge Sider af Vejen. Han var særlig paapassende og i den Grad ildesindet mod Driverne, at han med Hjælpere lagde sig i Lyn-gen med store Kæppe, og naar han saa havde gennempryglet dem, maatte de kysse hans Kæp og sige Tak for naadig Straf. Men engang fik han læsterlig Klø, saa baade Ansigtet og Hænderne sad i blodige Saar og Rifter, og han raabte efter Driverne, da han var sluppen fri: „I Tyveknægte, I har staallen mi Skind“.

Paa Lintrup Hede var der et Bedested, beliggende ved en Dam „Svinedammen“, som laa for Enden af en stor Lavning, der var omgiven af Højdedrag til alle Sider undtagen mod Nordøst, hvor et Engdrag „Stildsig“ dengang var beliggende foran. Her overnattede Drifterne undertiden, og her fortælles ogsaa om, hvorledes det gik ud over Drivernes Rygstykker.

Prangeren red gerne paa en Hest og gjorde undertiden smaa Afstikkere omkring hist og her til Bønderne for at slaa en Handel af, saa Flokken ofte blev større og større, inden man naaede ned til de store Markeder i Ribe, Husum, Wedel ved Elben eller Hamborg o. s. fr.

Af det følgende vil vi se, at Ribe i mange Aar indtog en Særstilling paa Handelens Omraade og har haft Indflydelse paa Studehandelen.

Den 30. September 1475 udstedte Kongen en Forordning, hvori blandt andet bestemtes, at ingen indenlandsk Mand maatte udføre Stude til Tyskland, men kun drive dem til Kyst- og Grænse-Stederne, hvor de saa blev opkøbt af udenlandske Prangere og Købmænd. Allerede da har Ribe til sine store Foraars- og Efteraars-Markeder haft stor Tilførsel og livlig Omsætning med Stude.

Men allerede fem Aar efter faar Ribe, ifølge Kongens egen Befaling — dateret Riberhus den 4. Oktober 1480 — fri Handelsret overalt i Landet, og af Udførselsartiklerne fra Ribe synes Stude allerede paa den Tid at være den vigtigste. — Derfra hidrører vel til Dels de mange Vejspor over Kalvslund Hede i Retning af Ribe.

Om sidstnævnte Privilegium har bestaaet længere end til omkring Aar 1522, vides ikke; men i over 100 Aar derefter kom hvert Foraar fremmede Studeprangere, særlig fra Holland, og opkøbte fedede Kreaturer, der blev drevne til Ribe og udskibede derfra, eller drevs videre til Wedel ved Elben og udskibedes derfra. Af Beretningerne om Toldopsynet ved Foldingbro skal vi senere se, at der i nævnte Tidsrum er drevet mange Drifter over Kongeaaen paa andre Steder.

Men omkring Aar 1700 og indtil Jærnbannerne kom, tiltog Drifterne stadig i Antal og Størrelse, og da har man vel drevet over ved de Grænsesteder, som laa nærmest for. Gamle stedkendte Folk husker endnu fra omkring Midten af det 19. Aarhundrede, hvorledes store Drifter kom bag efter hinanden med korte Mellemrum, saa det ikke altid var saa let for dem, der havde Mark paa modsat Side af Drivervejen, at slippe over med sine egne Kreaturer.

De smaa og tarvelige Hedekroer, der fandtes ved Vejen, har man ogsaa jævnlig besøgt og overnattet i; der var ogsaa, navnlig i de Tider Brændevinsbrændingen florerede, Smugkroer langs Vejen, hvor Driverne for gode Ord og Betaling eller mod, at vedkommende fik Lov at malke en Ko eller to af Driften, kunde faa sig en stor Dram eller lidt Søbemad i Form af en Skaal Brændevin med Brødstumper i.

I de Tider da Kaffen endnu ikke var videre kendt, traf det sig engang, at nogle Prangere kom til Hovborg Kro og gerne vilde have sig noget Kaffe kogt. Kaffen medbragte de selv, saa det var kun Tillavningen, det gjaldt. Men Krokonen, der ikke kendte sligt nymodens Kram, kogte ganske rigtig de malede Bønner, men hældte det tynde fra, serverede det tykke for Prangerne paa Tallerkener og lagde Ske ved.

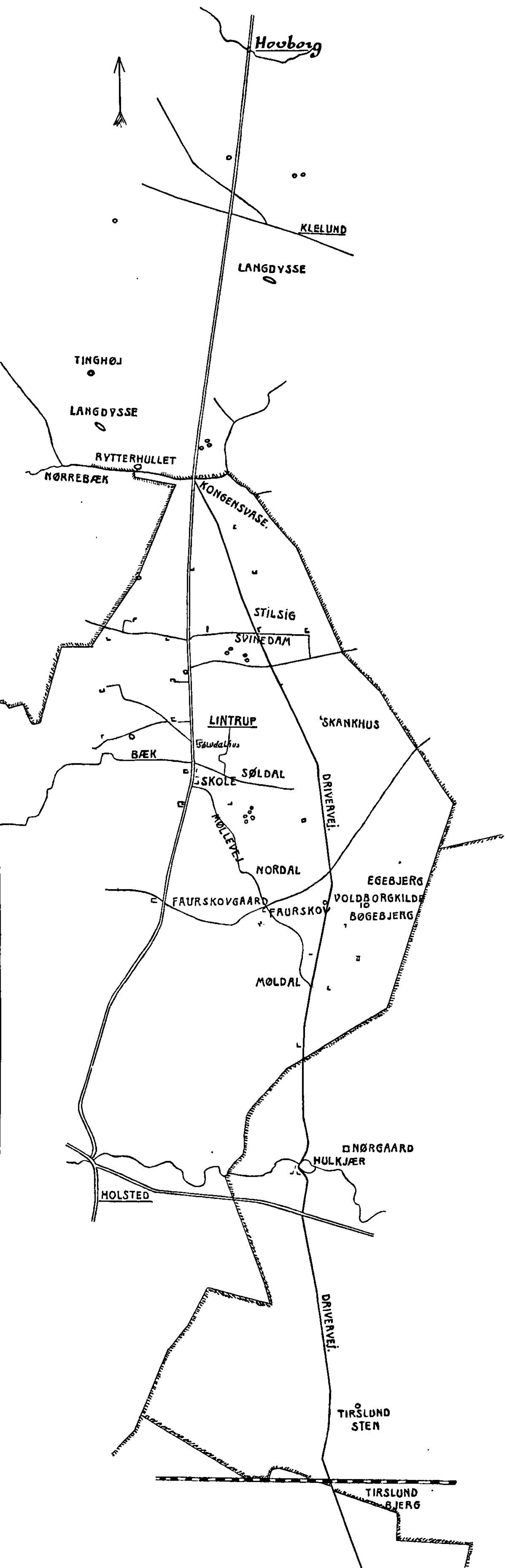
Prangeren havde sine Penge i en Læderkat, der var fastspændt omkring Livet, og den var gerne godt trind af Specier og anden Mønt, naar han kom tilbage fra „æ Søndens“. Nu hændte det engang en tidlig Efteraarsmorgen, at en Pranger kom ridende Sønder fra. Han havde redet det meste af Natten og var baade søvnig og træt. Hesten, der tillige var sulten, gik i Skridtgang og nappede af og til af Lyngen ved Vejkanten. Da er det, Prangeren uden at mærke det taber sin Pengekat. En fattig Hedebonde fra Klelund, der kørte Gødning ud, kommer kort efter forbi Stedet og finder Pengekatten. Men da han tillige ser en Rytter nærme sig, faar han den Tanke at køre Vognen over den og løfter Sidesjælene op, saa Gødningen rasler ned. Da Prangeren saa lidt efter kommer tilbage og spørger efter sin Pengekat, ser det ud, som om Vognen er gaaet i Stykker.

Pengene var der imidlertid ingen Lykke ved; de voldte stadig Samvittighedsskrupler, saa Bonden tænkte tit paa om muligt at finde Prangeren og levere ham Pengene tilbage. Men han havde vel sagtens ikke faaet Mod til at aabenbare sin Hemmelighed; hvis ikke Tilfældet var kommen ham til Hjælp.

En sildig Aften mange Aar efter kom der en fattig Kvinde til hans Gaard og bad om Leje for Natten, hvad hun ogsaa fik. Men ud paa Natten blev hun syg, fik Fødselsveer og fødte ved Daggry en lille Pige, der imidlertid Dagen efter kostede hende Livet. Dog forinden hun døde, havde hun fortalt lidt af sit Livs Historie og Grunden til hendes Fattigdom. Det slog Bonden, og nu fik han Mod til at lette sin Samvittighed og kaste Lys ind i den døendes sidste Timer, idet han lovede at sørge for hendes lille Pige. At den fattige Kvinde var Prangerens Enke, behøver næppe at tilføjes, og desuden fortælles, at Pigen senere blev gift med en Søn af Bonden.

I Bunden af en stor Dal løb der i fordums Tid som den Dag i Dag en stor Bæk, der kaldes *Nørrebæk* („æ norr Bæk“), og som i vore Dage danner Skel mellem Lindknud og Holsted Sogne. Men i de Tider fandtes her, som de fleste Steder, hvor der var mindre Vandløb, ingen Bro men kun et Vadested. Nu fortæller Sagnet, at her red Valdemar Sejr over i Aaret 1212, da han blev kaldet til Ribe, hvor Dronning Dagmar laa syg. Stedet hedder endnu *Kongens Vase* og skal have faaet Navn derfra. Men desuden har sagtens flere andre Konger redet over paa samme Sted, idet deres Rejse til Hovedtinget i Viborg og maaske til Urnehoved er gaaet ad den Vej.

Naar det i Folkevisen fortælles, at Valdemar Sejr



red over Gredstedbro, har han sikkert ikke fulgt Drivervejen til Foldingbro, men derimod en anden Vej, af hvilken der endnu undertiden ved Pløjning findes Rester; og gamle stedkendte Folk fortæller om en Vej, der i gamle Dage gik fra Kongens Vase over Sekjær, Gjørklint, Gjørding og Gredstedbro til Ribe.

I Aaret 1885, da Landevejen blev ført igennem fra Holsted til Donslund Mølle, kom den flere Steder til at dække den gamle Drivervej, og da fandtes der ved Kongens Vase en gammel tjæret Bro af Egetræ, som kaldtes „*æ skjæw Brow*“, vel sagtens fordi den gamle Vej var ført lidt skraat over Bækken.

Til begge Sider af Vejen findes her høje og stejle Skrænter, og navnlig mod Vest findes tillige under Skrænten en dyb Mose med Væld og Hængedynd. Men for mange Hundrede Aar tilbage har Stedet, efter hvad man kan skelne, været langt mere utilgængeligt og Hængedyndet i Mosen langt dybere. Gamle stedkendte Folk har hørt fortælle, at i Aaret 1657, da Svenskerne under Karl Gustav var i Jylland, blev nogle svenske Ryttere ved Nattetid af en Karl, de tvang til at vise Vej, ledet bort fra Vejen ned ad Skrænten til Mosen, hvor de omkom. Stedet hedder endnu *Rytterhullet*, og man har her ved Tørvegravning fundet Rester af Vaaben.

At der i gamle Dage omkring Kongens Vase har strakt sig store øde Hedestrækninger og været dystert og vildsomt, kan man slutte sig til, naar man hører, at Almuens Fantasi ved at færdes her ved Nattetid har kunnet antage alle mulige Former; der blev set Spøgelses i mange Slags Skikkelser. Men det er tildels de samme Spøgelsehistorier eller Fantasibilleder, der fortælles og gaar igen over alt. Det var iøvrigt paa samme Hede, at „Tammes Kæsten“ sloges med Studedriverne.

Omtrent 3 Kilometer længere mod Syd paa et Højdedrag, nu „*Løbners Plantage*“, findes nogle Rester af et gammelt Bosted „*Skankhuset*“, og her ses endnu, at Drivervejen engang har gaaet her forbi. Fra „*Skankhuset*“ har man en prægtig Udsigt; Landet ligger milevidt udbredt for én. I klart Vejr kan herfra tælles omtrent tyve Kirketaarne, og langt ude, hvor Himmel og Hav mødes, ses Vesterhavet blinke.

Næppe 2 Kilometer længere mod Syd gaar Vejen gennem det øverste af en smal og lang Dal „*Søldal*“, der efterhaanden bliver bredere; og lidt længere nede under Bakkerne, hvor der findes Mose og Væld, danner den Udløbet for en lille klukkende Bæk, der stadig følger Dalbunden. Søldal strækker sig omtrent 3 Kilometer mod Vest, og et Stykke nede har den en Sidedal mod Nord, hvor der fortælles, at et Spøgelse i Skikkelse af en Mand med en trekantet Hat holdt til. Her var det ikke raadeligt at færdes ved Nattetid eller i Tusmørke.

I Søldalens Bund lige Nord for Bækken, lidt længere mod Vest laa i gamle Dage *Lintrup By*. Den findes omtalt meget langt tilbage i Tiden og har været temmelig stor. Ifølge Præsteindberetningen af 1622, der dog for Ribe Stift først indkom 1638, nævnes at der i Lintrup var 4 Gaarde, der led stor Skade af Ulve. Deraf kan man slutte, at Lintrup har grænset ind til store Hedestrækninger, da der paa den Tid var almindelig Klage over Ulvene af dem, der boede nær ved Hederne. Men 1662 var der 5 Gaarde, hvoraf $2\frac{1}{2}$ var øde efter Svenskekrigen, og 1 øde Gadehus.

I Aaret 1530 har en Gaard i Lintrup hørt under St. Lucius' Kapel i Ribe, 1580 har 2 Gaarde hørt under Skodborg, 1661 har en af de øde Gaarde hørt under Estrup, og ifølge Erik Juels Jordebog over Hundsbæk

1649—50 hørte to Gaarde i Lintrup dertil og gjorde Hoveri til Gaarden.

I 1803 nedbrændte to af de nævnte Gaarde samtidig; de blev derefter flyttet ud til det Sted, hvor de nu ligger. Det er Mtr. 2 a og 3 a. I 1827 blev Mtr. 1 a nedbrudt og flyttet ud, hvor den nu ligger, og omkring 1897 blev den sidste, Mtr. 7 a, nedbrudt men først opbygget paa nuværende Sted 1910 og fik Navnet „*Sølv-dalhus*“.

Desuden har der i en tilstødende Toft, „*æ Normands-toft*“, ligget et Hus; men om det er Rester af den femte Gaard eller det omtalte Gadehus, vides ikke.

For Enden af omtalte Normandstoft ved Siden af en forlængst aflagt Byvej har været en lille Dam eller Gadekær. Og her har „*Trøttestedet*“ eller Grandet været og Stenene staaet, som man samledes ved. Byhornet gjaldede, naar et og andet skulde afgøres. Det har altsaa paa de Tider været en betydelig Landsby, en egen lille „Stat i Staten“.

Hvor de gamle Byveje har gaaet, kan man endnu til Dels skelne, og i den dyrkede Mark ser man endnu enkelte Fordybninger af Vejen „*Møllevejen*“, som udgik fra Lintrup og nede i Faurskov stødte til Drivervejen. Men Møllevejen, som vel sagtens har faaet Navn, fordi den er benyttet som Vej til Hulkær Mølle, der allerede nævnes omkring 1290, tyder ogsaa paa, at Lintrup er meget gammel.

Vi følger stadig den gamle Drivervej, der omtr. 1 Kilometer længere mod Syd gaar over det øverste af en smal, men senere bred og dyb Dal, *Nordal* („*æ Nakkel*“), hvor der fortælles, at et Spøgelse i Skikkelse af en hudløs Helmis holdt til. I Nordal, der lidt længere nede mod Vest udvides til en Lavslette, findes en Mose.

Her har man sikkert Forklaring til Stedets Navn „*Faur-skov*“; idet ikke alene Trægrene, men hele store Træstammer findes paa Bunden. Længere nede ligger *Faur-skovgaard*, der i gamle Dage hed *Agnggaard*.

I Faurskov var der Aar 1638 1 Gaard, der var delt i 8 Tægter, hvoraf 1 hed *Kirkehøjtægt*. I Eggert Abildgaards Jordebog over Estrup 1661 nævnes 1 øde Gaard og 2 øde Bol i Faurskov som hørende dertil.

Paa et Højdedrag lige Vest for Drivervejen findes Rester af en Kæmpehøj „*Melbærhøj*“. Men paa Stedet her, der er beliggende paa Mtr. 1 a i Faurskov, findes et Oldtidsminde, hvorom ingen i Egnen har vidst Besked, før det af Museumsrepræsentant Lærer *J. V. Nissen* fra Ramten (Djursland) 1897 blev paavist, at der paa samme mod Vest skraanende Højdedrag har været en stor Begravelsesplads, hvor flere Hundrede af vore hedenske Forfædre ligger begravet.

Om der muligvis her i de dunkle Skove, i Heden-skabets Mørke, har ligget et Gudehov ved den gamle Begravelsesplads, der saa, da Kristendommen vandt Indpas, blev til Kirkegaard (heraf Navnet „*Kirkehøjtægt*“), er kun Gisninger.

Paa modsat Side af Drivervejen omtr. 1½ Kilometer mod Øst ligger *Bøgebjerg*, der foruden en mindre Sidedal danner en stor dyb Dal, „*Bøgedal*“, der omtrent er parallel med Vejen. Mellem disse to Dale har Bøgebjerg sikkert mod Syd staaet med Foden i en Sø. Jorden har forhen tilhørt samme Gaard i Faurskov, men er nu en fraskilt Parcel, hvorpaa der staar et gammelt Hus; det er beliggende paa den vestre Dalskraaning. Ved dette Hus findes et andet Oldtidsminde, idet man mener, at her var en af de tre hellige Kilder, der fandtes i Holsted Sogn, nemlig „*Voldborgkilde*“.

Kildens Beliggenhed, der i Aarhundreder var glemt, blev ved et Tilfælde atter funden, idet man ved Gravning og Planering omkring et Kildevæld fandt en af Egerenderne, af hvilke der, da Kilden har været brugt til Lægedom, vel her som andre Steder fandtes flere; hver havde Navn efter sit Brug.

Kilden blev paa samme Tid som Gravene paavist af J. V. Nissen. Egnen her er ret romantisk med vekslende høje Bakker og dybe Dale med en rig Lyngvækst — der paa sine Steder naar én til Bæltstedet — isprængt med smaa Bævreasp og Egepurrer samt Krat. Fra Højderne her haves en vid Udsigt over Egnen og Stilde Plantage.

I samme Forbindelse skal nævnes de mange Kæmpehøje, der baade i Grupper og spredt findes langs Vejen, samt at vi allerede paa Klelund Mark Øst for Vejen og i Sønderlund Vest for Vejen har passeret to Jynovne, der begge er Langdysser omsatte med Sten, omtr. 114 Meter lange og med et Stenkammer i den sydvestlige Ende.

Dyssen paa Klelund Mark indbragte Ejeren, paa hvis Mark den laa, da den frededes, i Erstatning 40 Rigsdaler. Paa samme Gaards Mark lige Syd for Dyssen har der desuden været Rester af en kredsformig Fordybning ligesom med Jordbænke; det tyder paa en Samlingsplads eller Offerlund. I Sønderlund Nord for Dyssen ligger *Tinghøj*, der var brolagt paa Toppen med en stor flad Sten i Midten.

I Faurskov, Vest for Drivervejen lige Syd for lille Møldal, har der ogsaa været en Jynovn, som nu desværre er forsvunden.

Nu bugter Drivervejen sig frem gennem en Lavlette og bliver, omtrent hvor nu Faurskov og N. Holsted

Marker mødes, mellem lille og store Møldal, en dyb sandet Hulvej, der fik Ord for at huse alskens Pak og Tyveknægte, som ved Nattetid her laa paa Lur for at overfalde og udplyndre de vejfarende. Desuden fortælles, at en stor sort Pudelhund spøgte her om Natten.

Vi følger Drivervejen og naa'r 2 Kilometer mod Syd til *Hulkær Mølle*, der er beliggende i *Skyggedal*, Brørup Sogn, ved Holsted Aa. Stedet her, der er baade dybt og hult, samt opfyldt af Mose, Kær og Væld, kan godt passe til Navnet Hulkær eller „Holkær“ — hul eller Hul, paa jysk „Hol“. Stednavneforskerne mener dog, at den første Stavelse er et Mandsnavn „Hole“. *Nørgaard*, hvis Mark grænser til Drivervejen, skal i sin Tid have været en Fæstegaard under Holkærgaard. I en Fortegnelse over Ribe Domkapitels Ejendomme omkring Aar 1290 nævnes en Mølle i Estrop, der laa ved Afløbet af Estrup Sø. Afløbet af Søen er i gamle Fæstebreve hjemlet Holkær Mølle.

Aar 1638 siges om Møllen: „er kun en Græsmølle, som ikke kan male altid; thi om Sommeren, naar stor Tørke er, staar den stille, saa ogsaa om Vinteren, naar stor Frost er, kan den ikke male.“

Da der i Hulkær allerede omkring 1290 har været en Mølle, hvortil der naturligvis har hørt et Stemmeværk, kan man ogsaa gaa ud fra, at der i Forbindelse med dette har været Bro over Aaen, hvor Drifterne kunde passere. Og Driverne kunde her faa baade i Pose og Sæk, idet her var Bageri, Høkerhandel og privilegeret Kro. Men da Tværbanen fra Lunderskov til Esbjerg Aar 1874 var færdig, blev Krobevillingen flyttet til Holsted Station.

Fra Hulkær gaar Vejen op mod Tirslund Banke; og her paa Tirslund Mark i Nærheden af Drivervejen

har der været en Langdysse, som blev udgravet af Vejvæsenet. Men Drivervejen bugter sig nu frem gennem Lyng, Egepurrer og Krat tæt forbi den bekendte store Sten.

Om Tirslundstenen er der flere Sagn, og et af dem vil, at Harald Blaatand i sin Tid vilde føre den til sin Moders Grav i Jelling, men lod den ligge, da han fik Underretning om sin Søns Opstand. Og der føjes til, at den endnu staar paa Ruller, som skal hidrøre derfra, men som man ikke dengang fik Tid til at fjerne.

Et andet Sagn fortæller, at der engang var to Brødre, hvoraf den ene byggede Brørup Kirke og den anden Føvling Kirke; men da han, som havde bygget Brørup Kirke, saa' Taarnet paa Føvling Kirke, blev han misundelig, da han ikke havde Raad til at bygge Taarn. I sin Vrede tog han en stor Sten, som han vilde kaste mod Broderens Taarn, men han havde overvurderet sine Kræfter, og Stenen faldt ned, hvor den endnu ligger.

Mere sandsynligt er det sikkert, at her i Oldtiden har været en Lund, helliget Guden Ti („Tyr“), og at Stenen har været brugt ved Tis Dyrkelse i den hellige Lund.

Stenen har foroven Mærker af Brud eller Spaltning, der skal hidrøre fra, at i de Tider, da Bavnene lyste, skal der have været tændt Bavnblus paa den. Ilden har da skørnet de øverste Lag, og gennem Revner og Ridser i Frost og Tø sprængt Stykker af den.

For en Del Aar siden blev Krattet og det meste af Heden beplantet og kaldes nu Tirslund Plantage. Men omkring Stenen findes endnu en Del stort Egekrat, der vel sagtens er Levninger af Lunden fra Hedenold. Et kort Stykke Vej Vest for Stenen findes en temmelig spids Bakketop, og herfra haves en vid Udsigt til alle

Sider. Men først og sidst, om man vil nyde Udsigten herfra eller fra selve Tirslund Banke, der ligger længere mod Syd, søger Blikket den store Dal med Kongeaaen og det gamle danske Land paa den søndre Side.

Her under Bankerne var det, den stærke Mand boede, om hvem der fortælles, at en Dag, da han gik og pløjede med sin Hjulplov, kom der en Mand hen til ham og spurgte, om han ikke kunde sige ham, hvor den stærke Mand boede. Uden at svare tager han Ploven ved en af dens Hamler, holder den ud i strakt Arm og peger hen mod et Hus et Stykke derfra, idet han siger: „Dér bor den stærke Mand!“

Fra Tirslund gaar nu Drivervejen stadig ned ad Bakke, og vi nærmer os snart den gamle Toldgrænse „Foldingbro“, hvor Drifterne til Tider skulde fortoldes. Men i ældre Tider har her vel sagtens, som mange andre Steder over Vandløb, kun været et Vadested. De forskellige Vadesteder har man ved Smugling søgt at udnytte, idet man for at aflede Kontrolørens Opmærksomhed har delt Drifterne og ved Nattetid drevet nogle over her og andre der.

I et kgl. Brev af 1545 forbydes, at Heste, Kvæg og Gods føres andetsteds over Kongeaaen end gennem Ribe og Kolding, og der nævnes en Del ulovlige Vadesteder, dog ikke Foldingbro. Men derfor kan der godt have været Bro her dengang, idet der saa har været en „Bromand“, der har oppebaaret Tolden og igen betalt den til Tolderen i Ribe, som Tilfældet var omkring 1569—70. Det er dog først i 1570, at der indrettes ordentligt Toldopsyn her. Men man vil se, at længe efter den Tid har Smuglerne benyttet de ulovlige Vadesteder; thi i 1574 kommer der en streng kgl. Befaling til Toldinspektøren, at hvad der ulovlig drives over, skal han tage.

Og der fortælles mange Historier om, hvorledes man har anvendt alle mulige Fif og Rævestreger for at aflede Kontrolørernes Opmærksomhed fra de Steder, man vilde over, for derved at blive fri for at betale Told samt undgaa den lange Omvej til Ribe.

I en Forordning af 8. Februar 1668 paabydes endnu, at Heste, Kvæg og Faar, som drives over ved Foldingbro, skal angives til Bromanden og derpaa drives videre til Ribe og fortoldes der.

Hvor længe denne Forordning har været i Kraft, kan ikke ses; men efterhaanden som Ribe har mistet sine særegne Handelsrettigheder og Privilegier, er sagtens de fleste Drifter, der kom ad Drivervejen, fortoldet i Foldingbro og derpaa drevet videre til Husum, Wedel ved Elben eller Hamborg; thi efter den Tid har der stadig været Toldopsyn ved Foldingbro, indtil 1850, da Toldgrænsen blev flyttet til Ejderen og 1853 til Elben.

Men den ulykkelige Krig i 1864 medførte, at Toldgrænsen igen blev flyttet til Foldingbro, der dog ikke efter den Tid skulde faa saa stor Betydning som forhen; thi efterhaanden som Jærnbanerne kom, hørte man snart op med at drive Heste, Kvæg og Faar ud af Landet. Dermed er tillige snart den gamle Drivervejs Saga ude. Den afløstes nu ogsaa efterhaanden af bedre og fastere Veje og i vore Dage af Landevejene.

Men Mindet blev tilbage om alt det, her er oplevet, tænkt, sagt og gjort af de mange Slægter gennem Tiderne i alle disse Aar, mens Sporene blev slidt. Disse Minder, der er som skrevet i Sand, har jeg villet optegne nogle af, forinden Ploven udsletter de sidste Spor, og ingen mere husker den gamle Drivervej. Lad være det kun er faa og spredte Træk; det er dog Rester af det, som gennem Fortælling fra Slægt til Slægt er bevaret paa disse Egne.

Der hengik nu 56 lange Aar, forinden Ret gik for Magt, og Folkenes Selvbestemmelsesret satte Skel mellem Dansk og Tysk, og dermed for bestandig fik slettet Toldgrænsen ved Foldingbro, saa Dannebrog Aar 1920 igen frit kunde udfoldes paa „den søndre Side“.

Foruden Optegnelser af, hvad gamle Folk kan huske eller har hørt fortælle, har jeg benyttet: Dr. phil. *O. Nielsen*: „Malt Herred“, *J. Kinch*: „Ribe Bys Historie“, og *J. Kierckebye*: „Føvling og Holsted Sogne“ (i Saml. t. jydsk Hist. og Topografi I).
